

MİMARLIK ÜRÜNÜNÜN GÜZEL VE ÇİRKİN DUALİTESİ BAĞLAMINDA NORMATİF İNCELENMESİ

Ayşe SAĞSÖZ¹

Aysun AYDIN ÖKSÜZ²

Özet

İnsan var olduğu andan itibaren yaşadığı çevreyi anlamlandırabilmek için çevresindeki nesne ve varlıkları sınıflandırmaya ihtiyaç duyar. Birey bu sınıflandırma ihtiyacında araç olarak nesnenin *ayırıcı farklılıklarını* kullanır. Edebiyat, resim, müzik, heykel, tiyatro, sinema, mimarlık vb. sanat dallarında ortaya çıkan yapıtlar, bireyin evreni ayırıcı farklılıklar üzerinden sınıflandırmaya dayalı anlamlandırma sürecinin sonucunda elde edilmiştir. Adı geçen sanat dalları içerisinde mimarlık özelinde, bu anlamsal inşa eylemi çok daha sıkıntılı bir alanı işaret etmektedir. Çünkü, mimarlık ürününün salt görsel değil fiziksel olarak da deneyimlenebilmesi ve en önemlisi mimarlık ürününün farklı bilgi alanlarının temasıyla meydana gelmesi mimarlık ürününün anlam inşasını daha da çelişkili bir hale getirmiştir. Bu çalışmada mimarlık ürününün güzel-çirkin kavramları üzerinden nasıl anlamlandırılacağı sorusu tartışılmıştır. Söz konusu tartışma, bir mimari ürünün güzel ya da çirkin kabulü neye bağlıdır, güzel ve çirkin kavramlarının tanımlamalarından yola çıkılıp bir mimari ürüne güzel ya da çirkin denilebilir mi, mimarlık ürününün üretiminde etkili olan Temel Tasar İlkeleri ve Gestalt İlkeleri kullanılarak bir mimari ürün için güzel ya da çirkin ifadesi kullanılabilir mi, ya da bir başka soru ifadesiyle; bir mimari ürün için normatif bir güzel çirkin tanımı yapılabilir mi, soruları çerçevesinde yapılmıştır. Bu bağlamda Trabzon kenti özelinde, mimarlık üçüncü sınıf öğrencileri ile birlikte “çirkin yapılar” konulu bir pilot çalışma yapılmıştır. Çalışma güzel ve çirkin kavramlarının kuramsal tanımlamalarını ve öğrenci grubunun Trabzon kentinden seçtikleri ve çirkin kabul ettikleri yapıların analizlerini ve ortaya çıkan sonuçları içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Güzel-çirkin, Temel Tasar İlkeleri, Gestalt İlkeleri, Duygusal Tepki Kavramları, Mimaride anlamlandırma.

---

¹ Prof. Dr., *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 61080, Trabzon*

² Yard.Doç.Dr., *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 61080, Trabzon*

Abstract

The Normative Analysis of Architectural Product in the Context of Duality of Beauty and Ugly

Since the beginning of their existence, humans need to classify the objects and the assets in order to understand the environment that they are living in. The individual uses the distinctive differences as a tool in the need of this classifying progress. The works of literature, painting, music, sculptor, theatre, movies and architecture are obtained as a result of individual progress of understanding the environment by classifying the distinctive differences. Among all these branches of arts architecture is painting a more gruelling field in this semantic construction activity. Because, architecture is not only visual, but also can be experienced physically. Above all, the work of architecture is a combine of different knowledge branches and this the makes work of architecture even more contradictory. In this study, there is a debate about how the work of architecture can be explained in the concept of beautiness and ugliness. The topic of this debate, use the frameworks of the questions as, how an architectural work can be accepted as beautiful or ugly, can we use the concept of definitions of the words 'beauty' or 'ugly' to define an architectural work, can 'Basic Design Principles' and 'Gestalt Principles' which are effective in creating an architectural work, be used to define the work as beautiful or ugly, or in another way of asking, can we make a normative comment as beautiful or ugly for an architectural work. In this binding , for the city of Trabzon, with the third grade students of architecture, a pilot study has been made with a subject named as 'ugly constructions' . The study contains the analyses and the results of the concept of theoretical definitions of 'beautiness' and 'ugliness' and the selection of beautiful and ugly buildings in Trabzon city by the group of students.

Key Words: Beauty-ugly, Basic Design Principles, Geshtalt Principles, Emotional Response Concepts, Meaning in architecture.

1.GİRİŞ

İnsan var olduğu andan itibaren yaşadığı çevreyi kavramak, yorumlamak ve anlamlandırabilmek için çevresindeki nesne ve varlıkları sınıflandırmaya ihtiyaç duyar. Çolak (2004), bu sınıflandırmanın tek tek öğelerden ve benzer öğelerden değil, öğeler arasındaki farktan, ayırmadan ayrılıktan doğduğu görüşünün temel ilke olarak kabul edildiğini, son derece karmaşık, kimi kez yoğun bir sis perdesiyle örtülü olan ilişkiler ağını görebilmenin, okuyabilmenin belki de ilk yolunun bu ilişkiler içindeki *ayırtıcı farklılıkları* gözlemleyebilmek ve sınıflandırmak olduğuna inanıldığını belirtmektedir.

Bireyin dünyayı anlamlandırma çabası içerisinde yöntem olarak kullandığı bu *ayırtıcı farklılıklar üzerinden sınıflandırma eylemi* kabaca insanlık tarihinin görsel ifadesinin temellendirilmesinin aracıdır. Bir başka deyişle, yaşadığı evreni algılayabilmek için evrendeki anlamsal ilişkileri ve farklılıkları sınıflandırmaya çalışan birey, sadece bilinen anlamları yeniden oluşturan özne olmakla kalmamış, aynı zamanda

yeni anlamlar, yeni sınıflandırmalar ve yeni farklılıklar yaratan bir özne olmayı da başarmıştır. Geçmişten günümüze değin, farkında olarak ya da olmayarak, **ayırıcı farklılıklar üzerinden sınıflandırmaya dayalı anlam inşa eden**³ insanoğlu, sanatı ve sanatla ilişkilendirilebilecek her türlü pratiği inşa eyleminin en sağlam-kaygan zemini olarak kullanmıştır. Bir başka deyişle, edebiyat, resim, müzik, heykel, tiyatro, sinema, mimarlık vb. sanat dallarında ortaya çıkan yapıtlar, bireyin evreni ayırıcı farklılıklar üzerinden sınıflandırmaya dayalı anlamlandırma sürecinin sonucunda elde edilmiştir. Adı geçen sanat dalları içerisinde mimarlık özelinde, bu anlamsal inşa eylemi çok daha sıkıntılı bir alanı işaret etmektedir. Çünkü, mimarlığın kendi bilgi alanı içindeki tanımsızlanamama-sınıflandırılmama problemi, mimarlığın anlam inşasını daha da çelişkili bir hale getirmiştir. Bu noktada mimarlıkta anlam inşasının ne olduğu sorusu akla gelmektedir.

2.ÇALIŞMA

2.1. Çalışmanın Kuramsal Arka Planı

Şentürer (1995), mimarlığın anlamsal içeriklerinin karmaşık bir problem alanı olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Mimarlık ürününün salt görsel değil fiziksel olarak da deneyimlenebilmesi ve en önemlisi mimarlık ürününün farklı bilgi ve uzmanlık alanlarının temasıyla meydana gelmesi problemi daha da karmaşık bir hale getirmiştir. Bu noktada akla mimarlık ürününün, yukarıda belirtilen ayırıcı zıtlıklar üzerinden sınıflandırma tanımlamasının örneklerinden biri olan güzel-çirkin kavramları üzerinden nasıl anlamlandırılabileceği sorusu gelmektedir. Bir mimarlık ürünü için güzel-çirkin ayırıcı zıtlığı kullanılabilir mi?

Mimarlık ürününün güzel-çirkin ikili karşıtlığını üzerinden yapılacak muhtemel okumasının öncelikle güzel-çirkin kavramlarının çelişkili anlamsal tanımlamalarının yapılması konuyu daha tutarlı bir zemine oturtacaktır. Bu bağlamda en temel soru güzel ve çirkinin ne olduğudur.

Güzel ve güzellik üzerine ilk düşünsel inşa günümüzden yaklaşık 2500 yıl önce yapılmış ve bu konudaki tartışmalar günümüze kadar gelmiştir. Güzellik kavramı/kuramı ilk kez MÖ 5. Yüzyılda Platon tarafından ortaya konmuş, güzel sevgi ve coşkunun nesnesi olarak tanımlanmış, her yerde doğru ve uygun orantının güzelliği meydana getirdiği vurgulanmıştır. MÖ 4. Yüzyılda Aristoteles güzeli her şeyden önce canlı ve doğal olan şeyle özdeş tutarak, güzelin memnuniyet uyandıran şeyde ve onu bulan histe olduğuna işaret etmiştir. Aristoteles'e göre güzel, matematiksel ve orantılı olarak belirlenen bir kavramdır (Beşgen Gençosmanoğlu, 2001). Güzellik kavramının

---

³ “Ayrıcı farklılıklar üzerinden sınıflandırmaya dayalı anlam inşası” tanımı yazara aittir. Tanım nesnelere atfedilen öznel zıtlık tanımını ifade etmektedir. Güzel-çirkin, çekici-itici, zarif-kaba gibi.

anlamlandırma ve kavramlaştırma biçimindeki düşünsel üretim süreci 18yy' a kadar devam etmiştir. 18.yy'da Alman filozof Alexander Baumgarten güzellik kavramını estetik kavramıyla yer değiştirmiştir. Bir başka deyişle 18.yy'dan itibaren "güzel" kelimesi ya bir "estetik değere sahip olma" ile eş anlamlı olarak ya da sanat ve doğayı tanımlamak üzere kullanılan "yüce" ve "pitoresk" ile aynı seviyede estetikle ilgili birçok sifattan biri olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şentürer, 1995).

Günümüzde güzel sözcüğü, yarattığı gülümseme ve hoşnutluk genel anlamı ile "neden olan durum ya da nesne karşısında duyulan beğeni, hayranlık, heyecan, mutluluk" tanımına sahiptir. Bugün insanlar güzelliği doğa, tarih, düşünce, emek, biçim, kullanım, kalite, özgünlük olarak görmektedirler. Yani güzel, doğaldır, biçimlidir, geçmişi vardır, kendine özgüdür, fakat bu nitelikler ancak hem kendi içinde, hem de çevresi ile uyumlu bir bütünlük, bitmişlik taşıdığına, doğru, düzenli, kararlı, abartısız fakat dikkat çekici, şık fakat zarif, geleneği yadsımayan fakat yeniliğe yönelik olduğunda bu değer ve yargıya ulaşmaktadır (Şentürer, 1995). Güzel kavramına dair yapılan bu anlam inşası, nesnelere soyut ya da somut niteliklerine, nesnelere birbirleri ile olan benzeşimlere ve kişilerin duyum deneyimlerinin nesnel sonuçlarına bağdaştırılmış ve bunların sonucunda güzel kavramlarının farklı anlamsal tanımlamaları ortaya çıkmıştır.

Güzellik olgusunun oluşum ve sonuçları ile insanlık tarihinde önemle ve yoğun olarak yer alışı, onu "insanın var oluşunun en üst derecedeki duyumunu" olarak ortaya çıkartır (Şentürer, 1995). Güzellik kavramının "var oluş" ile ilişkilendirilmesi sonucu insan, yaratıcılığını kullanarak tasarım eylemi ile güzele ulaşma çabası içine girmiştir. İnsan güzele ulaşma çabası ile ortaya koyduğu her üründe soyut ya da somut bir güzellik ifadesini elde etmeye çabalamaktadır. Elde edemediği durumlarda ise huzursuz olmakta ve yeni bir arayış içine girmektedir. Bu durum insanın güzellik arayışı ve ona katılma isteğidir zira, "hoşa giden, bakılmasından memnuniyet duyulan şey" olarak tanımlanan güzellik kavramı ve buna sebep olan güzellik duygusu ya da içgüdü, gerek güzelliğin yaratımına ve gerekse onun algılanmasına neden ve sonuç olmaktadır.

İnsanın dünyayı, ayırıcı farklılıklar üzerinden sınıflandırma güdüsü güzel kavramının arka yüzü olan "çirkin" kavramını inşa etmiştir. Bu noktada akla en temel soru gelmektedir. Çirkin nedir?

Türk Dil Kurumu çirkini "göze veya kulağa hoş gelmeyen, güzel karşıtı" olarak tanımlamaktadır. Kavram ilginç bir biçimde zıt anlamı üzerinden tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle "çirkin"i tanımlayabilmek için zıt anlamı olan "güzel" e ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum "çirkin" kavramı için antagonist-protagonist bir durumu işaret etmektedir. Yani bu metnin ana karakteri ya da temel kavramı olan çirkin-protagonist, ancak karşıtı muhalif düşmanı ya da anlamsal zıttı olan güzel-antagonist üzerinden okunabilmektedir. Eco (2009), her yüzyılda filozofların güzelliğin tarifine yeni bir tanım getirdiğini, ancak bu durumun "çirkin" kavramı için söylenemediğini, kavramın sadece güzelliğin tersi olarak tarif edildiğini, neredeyse hiç

kimsenin çirkinlik sürecinin bilimsel incelemesinin üstünde durmadığını ve bu sebepten dolayı “güzellik” in tarihinin oldukça geniş kuramsal kaynaklara sahipken, “çirkin”liğin böyle bir durumunun olmadığını belirtmektedir. Bu bağlamda güzel hakkında yapılan her bir okuma ya da zihinsel manipülasyon “çirkin”in kavramsal inşası gibi görünmektedir. Bu noktada akla şu soru gelmektedir: çirkin gerçekten güzelin tersi midir, ya da çirkinin varlığı güzel üzerinden değerlendirilebilir mi, ya da mutlak güzellik ya da mutlak çirkinlik var mıdır?

Platon'a göre bir çanağın güzel olarak tanımlanabilmesi için yalnızca orantı, parlaklık ya da berraklık yeterli değildir. Nesne, formuna ait tüm belirgin özelliklerine bir bütün içerisinde sahip olması gerekir. Yani güzellik bir bütünlüğün sonucudur. Bu durumda çirkinlik, bütünden yoksun olan herhangi bir şey için söylenebilir (Güneş, 2011).

Eco (2009), Karl Rosenkrantz'ın 1853 yılında yazılmış Çirkinliğin Estetiği adlı eserinde, çirkinlik ve ahlaki şer arasında bir benzerliğe dikkat çekmekte, çirkinliğin güzelliğin karşıtı olduğunu ve çirkinliğin uyum, orantı ya da bütünlük olarak anlaşılan güzelliğin tersi olduğunu öne süren geleneksel bir bakış açısı olduğunu belirtmektedir. Karl Rosenkrantz, doğada çirkinliğin, manevi çirkinliğin, resimde çirkinliğin, şekil yokluğunun, asimetrinin, uyumsuzluğun, biçimsizliğin, şekil bozulmasının, tiksincin çeşitli şekilleriyle ilgili analizler yaparak, çirkinliğin, uyum, orantı ya da bütünlük olarak anlaşılan güzelliğin karşıtı olduğunu öne sürmektedir. İki kavramın eş anlamları da incelenirse bunlarında birbirinin zıttı olduğunu görülür. Bir toplumda iğreti uyandıran şeyin bir başka toplumda beğeni uyandırabileceği ya da tam tersi olma durumunun göreceliğine rağmen tikslenme ifade eden eylemler çoğu kültürde ortak görüldüğü gibi fiziksel güzellik de herkes tarafından onaylanmaktadır (Eco, 2009).

Güneş'e (2011) göre, çirkin ile güzel arasında bir “dualite” söz konusudur. Çirkin her zaman güzelin karşıtı olarak görülmesine rağmen aynı zamanda bütünlüyicisi de olmuştur. Öyle ki güzel kavramının tanımı, çirkin kavramının tanımını da içerir. Güzel içerisinde “trajik olanın korkunçluğu”, “komik olanın çirkinliği”, “yücenin ölçsüzlüğü” gibi çirkinin rahatsız edici öğelerini barındırmaktadır. Bu öğelerin yoksunluğu durumunda güzelin, kendisinin güçsüzleşmesi tehlikesini taşıması ya da varlıklarıyla güzelin içerisinde korkutucu bir şey yaratarak kendisinin etkisini arttırması gibi etkiler yaratabilmektedir. Yani güzellik karşıtılarıyla birlikte var olmaktadır. Çünkü güzellik karşıtların zıtlığından da doğabilmektedir, bu yüzden kötünden iyinin doğacağı ve kötünün yanındayken iyinin daha çok parlayacak olması nedeniyle kötü de iyi ve güzel olur. Özetle bütün erdemler, karşıt erdemsizlikler sayesinde yücelmektedir (Bodei, 2008).

Bu noktada görülüyor ki “güzel-çirkin” kavramlarının tanımları birbirinden ayrı değildir. Çünkü bu tanımlar hiç bir normatif ölçütle tanımlanamamaktadır, zira

güzellik ve çirkinlik tanımlarının tarih boyunca farklı zamanlara, farklı mekanlara, farklı toplumsallıklara hatta farklı bireylere göre farklı anlamsal kurguları inşa edilmiştir.

2.2. Çalışmanın Amacı

Güzel ve çirkin kavramları için üretilmiş olan yukarıdaki anlamlar bir mimari ürün için geçerli midir? Bir başka deyişle bir mimari ürünü güzel ya da çirkin yapan elemanlar, öğeler, etkenler, kriterler nedir?

Şentürer'e (1995) göre, mimarlığın işlevsel, teknik, mekânsal ve biçimsel boyutları, bir bütün olarak yapının güzellik değerini oluşturmaktadır. Aksoy (1977) ise yapının işlevsel, teknik, mekânsal ve biçimsel özellikleri ile beraber onu gözlemleyen, kullanan kişilerin her türlü bireysel özellikleri de onun biçimini değerlendirmede etkili olduğunu belirtmektedir. Bir başka deyişle aynı mimarlık ürününe farklı kişiler tarafından farklı anlam ve tanımlar verilebilmektedir. Bu noktada akla, bir mimarlık ürününün güzel-çirkin dualitesi üzerinden değerlendirilmesinin yapılabilmesi için, *semantik ya da sentaktik*⁴ normatif bir değerlendirmenin yapılabileceği sorusu gelmektedir.

Çolak (2004), bir objenin bir binanın ya da yapılı çevrenin semantik ifadesinin, ilettiği mesajın, belirli bir zamanda, belirli bir toplum için kazanılmış olan değerlerden ve anlamlardan kaynaklandığını belirtmektedir. Mimarlıkta anlamın, gerek bilişsel, gerekse de duysal alanda ifade kazandığından, bina ile olan karşılıklı etkileşimin bilme, anlama ve beğenme/beğenmeme olarak ifade edildiğini, bu bağlamda da anlamın yalnızca mimarlığın fiziksel özelliklerinden kaynaklanan bir düzlemde değil; olgular, fikirler düşünceler ve izlenimlerin belirlediği bilişsel alan kapasitesine bağlı olarak ifade kazandığını belirtmektedir. Çolak (2004), bir mimari ürünün sentaktik ifadesinin ise, fiziksel özelliklerinin anlamlarından soyutlanarak değerlendirilmesi olarak tanımlamak ve mimarlık öğesinin dizimsel boyutunun incelenmesini Temel Tasar İlkeleri ve Gestalt Kuramı üzerinden yapmaktadır.

Tüm bu tanımlamalar doğrultusunda bir mimari ürünün güzel ya da çirkin kabulü Gestalt Kuramı ve Temel Tasar İlkeleri özelinde yapıldığında normatif bir sonuca ulaşılabilir mi, ya da bir mimari ürünün güzel ya da çirkin kabulü sadece duyumsal mıdır, sorularına cevap bulunabilmesi için öncelikle Gestalt Kuramı ve Temel Tasar İlkeleri'nin anlamsal karşılığının bilinmesi, bulunabilecek cevapları daha sağlam bir zemine oturtacaktır.

Gestalt Almanca'da biçim ya da şekil anlamına gelmektedir. Psikolojide Gestalt Kuramı ise zihnin kendisine sunulan biçimleri ve örüntüleri nasıl yorumladığı

---

⁴ Semantik: Anlamsal boyut.

Sentaktik: Dizimsel boyut.

ile ilgilidir. Zihin, rastgele ya da bilinmeyen görsel bir veriyle karşılaştığında, veriyi belirli kalıplaşmış tercihlere göre düzenler. Gestalt Teorisi, bir bütüne anlam veren, onu oluşturan parçalar değil, bu parçaların ne şekilde bir araya geldikleri ve parçalar arasındaki ilişkilerdir. Kuramın temel kavramı “Gestalt” biçim-şekil kavramıdır. Zemine karşı şekil olarak algılanan biçimler görsel etkinliğe sahiptir; şekil, arka yüzeyi oluşturan zemin içinde anlam kazanır. Bu bağlamda Gestalt psikologları formun algılanmasını hedefleyen kurallar geliştirmişlerdir (Aydınlı, 1993). Bunlar:

- Yakınlık
- Benzerlik
- Kapanmışlık
- İyi Devamlılık
- Pragnanz-Basit-Açık Strüktürleşmiş Eleman
- Değişmezlik
- Tecrübe Kuralı⁵.

Temel Tasar İlkelerinin standart bir kategorisi yoktur. İlkeler anlam ve tanım olarak farklılaşabilmekte ve farklı kaynaklara göre farklı ilkeler benimsenebilmektedir. Örneğin; Ching’in ortaya koyduğu düzenleme ilkeleri; eksen, simetri, hiyerarşi, ritim, datum, tekrar olarak sıralanabilir. Divanlıoğlu’nun ortaya koyduğu ilkeler biraz farklılık gösterir; eksen, egemenlik, ritim, ve tekrar, uygunluk, zıtlık, koram, denge, birlik. Uraz’ın¹ ortaya koyduğu ilkeler aksiyel kuruluş, simetri, karşıtlık, yineleme, şekil-zemin olarak sıralanmaktadır. Gürer’in yaklaşımında ise tekrar, harmoni, kontrast, kavram, denge, birlik ve egemenlik ilkeleri vardır. Temel Tasar İlkeleri her ne kadar farklı kaynaklarda farklı ifade edilse de, temelde ortak bir ilke dizgesi oluşmaktadır. Bu bağlamda bir tasarım meydana getirmekte kullanılan ilkeler aşağıdaki gibidir:

- Simetri (Bakışım)
- Hiyerarşi (Egemenlik)
- Datum
- Ritim (Tekrar)
- Denge
- Zıtlık
- Koram
- Uygunluk

2.3.Çalışmanın Tanıtılması ve Yöntem

Bir mimari ürünün güzel ya da çirkin kabulü neye bağlıdır? Güzel ve çirkin kavramlarının tanımlamalarından yola çıkılıp bir mimari ürüne güzel ya da çirkin denilebilir mi? Mimarlık ürününün üretiminde etkili olan Temel Tasar İlkeleri ve Gestalt İlkeleri kullanılarak bir mimari ürün için güzel ya da çirkin ifadesi kullanılabilir

⁵ Gestalt Teorisi’ne ait ilkelerin detaylı incelenmesi metnin konusu değildir.

mi? Ya da bir başka soru ifadesiyle; bir mimari türün için normatif bir güzel çirkin tanımı yapılabilir mi? Bu sorulara cevap bulmak amacı ile Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü 5. Yarıyıl Mimari Proje grubun proje konusu “Çirkin Yapı” olarak belirlenmiştir⁶. Konu bağlamında 16 öğrenci öncelikli olarak çirkin ve güzel kavramlarını araştırmış, daha sonra yaşadıkları kent olan Trabzon özelinde öncelikle çirkin buldukları kamu yapısı 10 adet örneği tespit etmişler ve bu yapılardan ortak olarak çirkin tanımladıkları yapıları belirlemiştir. Öncelikli olarak belirlenen yapılar Temel Tasar ve Gestalt İlkeleri özelinde ve daha sonra da duygusal tepki kavramları ile analiz edilmişlerdir. Bu yapılar için hazırlanan analiz tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Trabzon kenti için çirkin olarak tanımlanan yapıların Temel Tasar İlkeleri- Gestalt İlkeleri- Duygusal Tepkiler bağlamındaki analizleri.

ÖRNEK NO	FOTOĞRAF	TEMEL TASAR İLKELERİ			GESTALT İLKELERİ			DUYGUSAL TEPKİLER				
			VAR	YOK		VAR	YOK	POZİTİF TEPKİLER		NEGATİF TEPKİLER		
1- KARADENİZ HASTANESİ												
		TEKRAR		+	YAKINLIK	+		ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM		+	BENZERLİK	+		GÖSTERİŞLİ	+	GÖSTERİŞSİZ		
		ZİTLİK	+		DEVAMLILIK	+		DAVET EDİCİ		İTİCİ		+
		KORAM		+	KAPANMA	+		FERAH		KARANLIK		+
		DENGE		+	ŞEKİL-ZEMİN	+		SADE		KARMAŞIK		+
		BİRLİK	+					TANIMLI-NET	+	TANIMSIZ		
		EGEMENLİK	+					GÜVENLİ	+	AYKIRI		
		SİMETRİ		+				BİTMİŞ	+	BİTMEMİŞ		
								DİNLENDİRİCİ	+	YORUCU		
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR		+
						İDDİALİ	+	İDDİASIZ		+		
	TOPLAM		3	5		5	0		7		5	
2-VARLIBAŞ ALIŞVERİŞ MERKEZİ												
		TEKRAR	+		YAKINLIK	+		ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM	+		BENZERLİK	+		GÖSTERİŞLİ	+	GÖSTERİŞSİZ		
		ZİTLİK		+	DEVAMLILIK	+		DAVET EDİCİ		İTİCİ		+
		KORAM		+	KAPANMA	+		FERAH		KARANLIK		+
		DENGE	+		ŞEKİL-ZEMİN	+		SADE	+	KARMAŞIK		
		BİRLİK		+				TANIMLI-NET	+	TANIMSIZ		
		EGEMENLİK		+				GÜVENLİ	+	AYKIRI		
		SİMETRİ	+					BİTMİŞ	+	BİTMEMİŞ		
								DİNLENDİRİCİ	+	YORUCU		
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR		+
						İDDİALİ	+	İDDİASIZ		+		
	TOPLAM		4	4		4	1		8		3	

⁶ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, 2013-2014 Güz Dönemi, Mimari Proje V-IV, Prof. Dr. Ayşe Sağsöz ve Yrd. Doç. Dr. Aysun Aydın Öksüz proje gruplarının ortak çalışmasıdır.

Mimarlık Ürününün Güzel ve Çirkin Dualitesi Bağlamında Normatif İncelenmesi

3- TRABZON BELEDİYE BİNASI			VAR	YOK		VAR	YOK	POZİTİF TEPKİLER		NEGATİF TEPKİLER		
		TEKRAR		+	YAKINLIK		+	ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM	+		BENZERLİK	+		GÖSTERİŞLİ	+	GÖSTERİŞSİZ		
		ZİTLİK		+	DEVAMLILIK	+		DAVET EDİCİ	+	İTİCİ		
		KORAM		+	KAPANMA	+		FERAH	+	KARANLIK		
		DENGE	+		ŞEKİL-ZEMİN	+		SADE	+	KARMAŞIK		
		BİRLİK	+					TANIMLI-NET	+	TANIMSIZ		
		EGEMENLİK	+					GÜVENLİ	+	AYKIRI		
		SİMETRİ		+				BİTMİŞ	+	BİTMEMİŞ		
								DİNLENDİRİCİ		YORUCU	+	
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR	+	
						İDDİALİ		İDDİASIZ	+			
TOPLAM		4	4		4	1		8		3		
4- KIZILAY BİNASI			VAR	YOK		VAR	YOK	POZİTİF TEPKİLER		NEGATİF TEPKİLER		
		TEKRAR	+		YAKINLIK	+		ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM	+		BENZERLİK	+		GÖSTERİŞLİ		GÖSTERİŞSİZ	+	
		ZİTLİK	+		DEVAMLILIK	+	+	DAVET EDİCİ	+	İTİCİ		
		KORAM		+	KAPANMA	+		FERAH		KARANLIK	+	
		DENGE	+		ŞEKİL-ZEMİN	+	+	SADE		KARMAŞIK	+	
		BİRLİK	+					TANIMLI-NET	+	TANIMSIZ		
		EGEMENLİK	+					GÜVENLİ	+	AYKIRI		
		SİMETRİ	+					BİTMİŞ	+	BİTMEMİŞ		
								DİNLENDİRİCİ		YORUCU	+	
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR	+	
						İDDİALİ	+	İDDİASIZ				
TOPLAM		7	1		3	2		6		5		
5- TRABZON TİCARET ODASI BİNASI			VAR	YOK		VAR	YOK	POZİTİF TEPKİLER		NEGATİF TEPKİLER		
		TEKRAR	+		YAKINLIK		+	ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM	+		BENZERLİK	+		GÖSTERİŞLİ	+	GÖSTERİŞSİZ		
		ZİTLİK		+	DEVAMLILIK	+		DAVET EDİCİ	+	İTİCİ		
		KORAM		+	KAPANMA	+		FERAH	+	KARANLIK		
		DENGE	+		ŞEKİL-ZEMİN	+		SADE	+	KARMAŞIK		
		BİRLİK	+					TANIMLI-NET	+	TANIMSIZ		
		EGEMENLİK	+					GÜVENLİ	+	AYKIRI		
		SİMETRİ	+					BİTMİŞ	+	BİTMEMİŞ		
								DİNLENDİRİCİ		YORUCU	+	
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR	+	
						İDDİALİ	+	İDDİASIZ				
TOPLAM		6	2		4	1		9		2		
6- SGK BİNASI			VAR	YOK		VAR	YOK	POZİTİF TEPKİLER		NEGATİF TEPKİLER		
		TEKRAR	+		YAKINLIK	+		ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM	+		BENZERLİK	+		GÖSTERİŞLİ	+	GÖSTERİŞSİZ		
		ZİTLİK		+	DEVAMLILIK	+		DAVET EDİCİ		İTİCİ	+	
		KORAM		+	KAPANMA	+		FERAH		KARANLIK	+	
		DENGE	+		ŞEKİL-ZEMİN	+	+	SADE	+	KARMAŞIK		
		BİRLİK	+					TANIMLI-NET	+	TANIMSIZ		
		EGEMENLİK	+					GÜVENLİ	+	AYKIRI		
		SİMETRİ	+					BİTMİŞ	+	BİTMEMİŞ		
								DİNLENDİRİCİ	+	YORUCU		
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR	+	
						İDDİALİ	+	İDDİASIZ				
TOPLAM		5	3		4	1		8		3		

Ayşe Sağsöz- Aysun Aydın Öksüz

7-SULUHAN İŞHANI			VAR	YOK		VAR	YOK	POZİTİF TEPKİLER		NEGATİF TEPKİLER		
		TEKRAR	+		YAKINLIK	+		ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM	+		BENZERLİK	+		GÖSTERİŞLİ	+	GÖSTERİŞSİZ		
		ZİTLİK		+	DEVAMLILIK	+		DAVET EDİCİ	+	İTİCİ		+
		KORAM		+	KAPANMA		+	FERAH		KARANLIK		+
		DENGE		+	ŞEKİL-ZEMİN		+	SADE		KARMAŞIK		+
		BİRLİK		+				TANIMLI-NET		TANIMSIZ		+
		EGEMENLİK	+					GÜVENLİ		AYKIRI		+
		SİMETRİ		+				BİTMİŞ	+	BİTMEMİŞ		+
								DİNLENDİRİCİ		YORUCU		+
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR		+
						İDDİALİ	+	İDDİASIZ				
TOPLAM		3	5		3	2		4		7		
8- TRABZON VALİLİK BİNASI			VAR	YOK		VAR	YOK	POZİTİF TEPKİLER		NEGATİF TEPKİLER		
		TEKRAR		+	YAKINLIK		+	ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM	+		BENZERLİK	+		GÖSTERİŞLİ	+	GÖSTERİŞSİZ		
		ZİTLİK		+	DEVAMLILIK	+		DAVET EDİCİ	+	İTİCİ		
		KORAM		+	KAPANMA		+	FERAH		KARANLIK		+
		DENGE		+	ŞEKİL-ZEMİN	+		SADE		KARMAŞIK		+
		BİRLİK		+				TANIMLI-NET		TANIMSIZ		+
		EGEMENLİK	+					GÜVENLİ		AYKIRI		+
		SİMETRİ		+				BİTMİŞ		BİTMEMİŞ		+
								DİNLENDİRİCİ	+	YORUCU		+
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR		+
						İDDİALİ	+	İDDİASIZ				
TOPLAM		2	6		3	2		4		7		
9- MERKEZ BANKASI BİNASI			VAR	YOK		VAR	YOK	POZİTİF TEPKİLER		NEGATİF TEPKİLER		
		TEKRAR		+	YAKINLIK		+	ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM		+	BENZERLİK		+	GÖSTERİŞLİ	+	GÖSTERİŞSİZ		
		ZİTLİK	+		DEVAMLILIK		+	DAVET EDİCİ	+	İTİCİ		
		KORAM		+	KAPANMA	+		FERAH		KARANLIK		+
		DENGE		+	ŞEKİL-ZEMİN	+		SADE	+	KARMAŞIK		+
		BİRLİK		+				TANIMLI-NET		TANIMSIZ		+
		EGEMENLİK	+					GÜVENLİ		AYKIRI		+
		SİMETRİ		+				BİTMİŞ		BİTMEMİŞ		+
								DİNLENDİRİCİ	+	YORUCU		+
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR		+
						İDDİALİ	+	İDDİASIZ				
TOPLAM		2	6		2	3		6		5		
10- KTÜ FARABI HASTANESİ			VAR	YOK		VAR	YOK	POZİTİF TEPKİLER		NEGATİF TEPKİLER		
		TEKRAR	+		YAKINLIK	+		ETKİLİ	+	ETKİSİZ		
		UYUM	+		BENZERLİK	+		GÖSTERİŞLİ	+	GÖSTERİŞSİZ		
		ZİTLİK		+	DEVAMLILIK	+		DAVET EDİCİ	+	İTİCİ		+
		KORAM	+		KAPANMA	+		FERAH		KARANLIK		+
		DENGE	+		ŞEKİL-ZEMİN	+		SADE		KARMAŞIK		+
		BİRLİK	+					TANIMLI-NET	+	TANIMSIZ		+
		EGEMENLİK	+					GÜVENLİ		AYKIRI		+
		SİMETRİ		+				BİTMİŞ	+	BİTMEMİŞ		+
								DİNLENDİRİCİ		YORUCU		+
								HAFİF-KİBAR		KABA-AĞIR		+
						İDDİALİ	+	İDDİASIZ				
TOPLAM		6	2		5	0		5		6		

3.BULGULAR-DEĞERLENDİRME

1 NOLU ÖRNEK: Temel tasar ilkeleri açısından; zıtlık, birlik, egemenlik, Gestalt ilkeleri açısından; yakınlık, benzerlik, devamlılık, kapanma ve şekil-zemin ilişkisi saptanan ilkelerdir. Duygusal tepkiler açısından etkili, gösterişli, tanımlı-net, güvenli, bitmiş, dinlendirici ve iddialı kavramları (pozitif tepkiler) çoğunluktadır. Gestalt ilkelerinin tümünün, duygusal tepkiler açısından pozitif tepkilerin çoğunlukta olduğu ancak temel tasar ilkelerinin ağırlıklı olarak negatif bulunduğu belirlenmiştir.

2 NOLU ÖRNEK: Temel tasar ilkeleri açısından; tekrar, uyum, denge ve simetri, Gestalt ilkeleri açısından; yakınlık, benzerlik, devamlılık ve şekil-zemin ilişkisi saptanan ilkelerdir. Duygusal tepkiler açısından etkili, gösterişli, sade, tanımlı-net, güvenli, bitmiş, dinlendirici ve iddialı kavramları (pozitif tepkiler) çoğunluktadır. Gestalt, temel tasar ilkeleri ve duygusal tepkiler açısından pozitif tepkiler çoğunlukta olmasına rağmen yapının çirkin bulunması ilginç bir bulgudur.

3 NOLU ÖRNEK: Temel tasar ilkeleri açısından; uyum, denge, birlik ve egemenlik, Gestalt ilkeleri açısından; benzerlik, devamlılık, kapanma ve şekil-zemin ilişkisi saptanan ilkelerdir. Duygusal tepkiler açısından etkili, gösterişli, davet edici, ferah, sade, tanımlı-net, güvenli ve bitmiş kavramları (pozitif tepkiler) çoğunluktadır. Temel tasar ilkelerinin eşit düzeyde, Gestalt ilkeleri ve duygusal tepkiler açısından pozitif tepkilerin çoğunlukta olmasına rağmen yapının çirkin bulunması ilginç bir durum sergilemektedir.

4 NOLU ÖRNEK: Temel tasar ilkeleri açısından; tekrar, uyum, zıtlık, denge, birlik, egemenlik ve simetri, Gestalt ilkeleri açısından; yakınlık, benzerlik, devamlılık ve kapanma saptanan ilkelerdir. Duygusal tepkiler açısından etkili, davet edici, tanımlı-net, güvenli, bitmiş ve iddialı kavramları (pozitif tepkiler) çoğunluktadır. Temel Tasar ve Gestalt ilkelerinin çoğunluğu ve duygusal tepkiler açısından pozitif tepkilerin çoğunlukta olmasına rağmen yapının çirkin olarak tanımlanması çelişkili bir durumdur.

5 NOLU ÖRNEK: : Temel tasar ilkeleri açısından; tekrar, uyum, denge, birlik, egemenlik ve simetri, Gestalt ilkeleri açısından; benzerlik, devamlılık, kapanma ve şekil-zemin ilişkisi saptanan ilkelerdir. Duygusal tepkiler açısından etkili, gösterişli, davet edici, ferah, sade, tanımlı-net, güvenli, bitmiş ve iddialı kavramları (pozitif tepkiler) çoğunluktadır. Gestalt, temel tasar ilkeleri ve duygusal tepkiler açısından pozitif tepkilerin ağırlıklı olmasına rağmen yapının çirkin olarak tanımlanması dikkat çekici bir özelliktir.

6 NOLU ÖRNEK: Temel tasar ilkeleri açısından; tekrar, uyum, denge, birlik ve simetri, Gestalt ilkeleri açısından; yakınlık, benzerlik, devamlılık ve kapanma saptanan ilkelerdir. Duygusal tepkiler açısından etkili, gösterişli, sade, tanımlı-net, güvenli, bitmiş, dinlendirici ve iddialı kavramları (pozitif tepkiler) çoğunluktadır. Gestalt, temel tasar ilkeleri ve duygusal tepkiler açısından pozitif tepkilerin ağırlıklı olmasına rağmen yapının çirkin olarak nitelendirilmesi dikkat çekici bir konudur.

7 NOLU ÖRNEK: Temel tasar ilkeleri açısından tekrar, uyum ve egemenlik, Gestalt ilkeleri açısından; yakınlık, benzerlik ve devamlılık saptanan ilkelere, Duygusal tepkiler açısından etkili, gösterişli, bitmiş ve iddialı kavramları (pozitif tepkiler) azınlıktadır. Gestalt ilkeleri açısından pozitif değerlendirmelerin ağırlıklı olmasına rağmen, Temel tasar ilkeleri ve duygusal tepkilerin azınlıkta olması yapının çirkin olarak nitelendirilmesi dikkat çekici bir sonuçtur.

8 NOLU ÖRNEK: Temel tasar ilkeleri açısından; tekrar, uyum, birlik, egemenlik ve simetri, Gestalt ilkeleri açısından; benzerlik, devamlılık ve şekil-zemin ilişkisi saptanan ilkelere, Duygusal tepkiler açısından etkili, gösterişli, davet edici ve iddialı kavramları (pozitif tepkiler) azınlıktadır. Gestalt ilkeleri açısından pozitif değerlendirmelerin ağırlıklı olmasına rağmen, Temel tasar ilkeleri ve duygusal tepkilerin azınlıkta olması yapının çirkin olarak nitelendirilmesi dikkat çekici bir durumdur.

9 NOLU ÖRNEK: Temel tasar ilkeleri açısından; zıtlık ve egemenlik, Gestalt ilkeleri açısından; kapanma ve şekil-zemin saptanan ilkelere, Duygusal tepkiler açısından etkili, gösterişli, davet edici, sade, dinlendirici ve iddialı kavramları (pozitif tepkiler) çoğunluktadır. Gestalt ve temel tasar ilkeleri açısından ilkelere açısından pozitif değerlendirmelerin azınlıkta olmasına rağmen, duygusal tepkilerin ağırlıkta olması yapının çirkin olarak değerlendirilmesi ilginç bir durumdur.

10 NOLU ÖRNEK: Temel tasar ilkeleri açısından; tekrar, uyum, koram, denge, birlik ve egemenlik, Gestalt ilkeleri açısından; yakınlık, benzerlik, devamlılık, kapanma ve şekil-zemin saptanan ilkelere, Duygusal tepkiler açısından etkili, gösterişli, tanımlı-net, bitmiş ve iddialı kavramları (pozitif tepkiler) azınlıktadır. Duygusal tepkiler açısından pozitif tepkilerin azlığına rağmen, temel tasar ve Gestalt ilkelerinin çoğunlukta olması çelişkili bir durumdur.

4. SONUÇ

Bir mimari ürünün güzel ya da çirkin kabulü neye bağlıdır? Güzel ve çirkin kavramlarının tanımlamalarından yola çıkılıp bir mimari ürüne güzel ya da çirkin denilebilir mi? Mimarlık ürününün üretiminde etkili olan Temel Tasar İlkeleri ve Gestalt İlkeleri kullanılarak bir mimari ürün için güzel ya da çirkin ifadesi kullanılabilir mi? Ya da bir başka soru ifadesiyle; bir mimari ürün için normatif bir güzel çirkin tanımı yapılabilir mi? Bu sorulara cevap bulmak amacı ile bir grup öğrencinin ortak olarak “çirkin” şeklinde tanımladıkları yapıları niçin çirkin bulduklarını belirlemek amacı ile Temel Tasar, Gestalt İlkeleri ve Duygusal Tepki Kavramları’na bağlı olarak analiz etmeleri istenmiştir. Literatür çalışmasına bağlı olarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan çelişkili sonuçlar aşağıdaki gibi açıklanabilir.

Çirkin gerçekten güzelin tersi midir, ya da çirkinin varlığı güzel üzerinden değerlendirilebilir mi, ya da mutlak güzellik ya da mutlak çirkinlik var mıdır sorularına

cevapların arandığı bu pilot çalışma ile Temel Tasar, Gestalt İlkeleri ve Duygusal Tepki Kavramlarının tek başlarına bir yapının güzel ya da çirkin olarak değerlendirilmesi için yeterli olmadığı ve en önemlisi ise “mutlak güzelliğin ya da mutlak çirkinliğin” var olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Platon'a göre bir çanağın güzel olarak tanımlanabilmesi için yalnızca orantı, parlaklık ya da berraklık yeterli değildir. Nesne, formuna ait tüm belirgin özelliklerine bir bütün içerisinde sahip olması gerekir. Yani güzellik bir bütünlüğün sonucudur. Bu durumda çirkinlik, bütünden yoksun olan herhangi bir şey için söylenebilir tanımından yola çıkarak burada ele alınan örneklerin bir bütünlük içerisinde değerlendirilmemesi sonucu bu yapıların “çirkin” olarak değerlendirildiği söylenebilir. Çünkü, Şentürer mimarlığın işlevsel, teknik, mekânsal ve biçimsel boyutlarının, bir bütün olarak yapının güzellik değerini oluşturduğunu belirtmekte, Aksoy ise yapının işlevsel, teknik, mekânsal ve biçimsel özellikleri ile beraber onu gözlemleyen, kullanan kişilerin her türlü bireysel özelliklerinin de onun biçimini değerlendirmede etkili olduğunu belirtmektedir. Bir başka deyişle aynı mimarlık ürününe farklı kişiler tarafından farklı anlam ve tanımlar verilebilmektedir. Bu bağlamda bir mimarlık ürününe işlevsel, teknik, mekânsal ve biçimsel boyutları ile bir bütün olarak bakmayan ve sadece biçimsel olarak (cephe düzeyinde) değerlendirme yapan öğrencilerin, bütünlüğe varamamaları bu sonuçlara varılmasında en etkili faktördür. Sadece kamu yapısı imgesi veren ya da çevreden araştırarak bir kamu yapısı olduğunu öğrendikleri yapının biçimsel özelliklerini (cephe düzeyinde) değerlendirirken Temel Tasar ve Gestalt ilkeleri ile çelişen Duygusal tepkilerin varlık nedeni yapıların bütün içinde değerlendirilememeleri ile açıklanabilir.

Bu noktada akla, bir mimarlık ürününün güzel-çirkin dualitesi üzerinden değerlendirilmesinin yapılabilmesi için, *semantik ya da sentaktik* normatif bir değerlendirmenin yapılabileceği sorusu gelmektedir. Çolak, bir objenin bir binanın ya da yapıyı çevrenin semantik ifadesinin, ilettiği mesajın, belirli bir zamanda, belirli bir toplum için kazanılmış olan değerlerden ve anlamlardan kaynaklandığını belirtmektedir. Mimarlıkta anlam, gerek bilişsel, gerekse de duygusal alanda ifade kazandığından, bina ile olan karşılıklı etkileşimin bilme, anlama ve beğenme/beğenmeme olarak ifade edildiğini, bu bağlamda da anlamın yalnızca mimarlığın fiziksel özelliklerinden kaynaklanan bir düzlemde değil; olgular, fikirler düşünceler ve izlenimlerin belirlediği bilişsel alan kapasitesine bağlı olarak ifade kazandığını açıklamaktadır. Bu bağlamda bir yapının sadece cephe özelliklerine bağlı olarak tek bir bakış açısından değerlendirilmesinin, (zaman boyutu dışında bırakılarak) bina ile olan karşılıklı etkileşimin bileşenleri olan bilme, anlama ve beğenme/beğenmeme kavramlarının yer almaması nedeniyle eksik olacağı kanısına varılmasına neden olmuştur.

Bu pilot çalışma ile son söz olarak, bir mimari ürünün “güzel ya da çirkin” olarak değerlendirilmesinin tek bir boyutta ele alınmayacağı, bireylerin bir ürünü

değerlendirme sürecini etkileyen sayısız faktör olduğu (psikolojik yapı, sosyal ve toplumsal yapı, kültürel yapı, ekonomik yapı v.b.), ürüne konan güzel ya da çirkin tanımlarının ise sadece normatif açıdan analiz edilebileceği söylenebilir.

5.KAYNAKLAR

- Aksoy, Ö. (1977), *Biçimlendirme*, Trabzon: KTÜ Yayınları.
- Aydınlı, S. (1993), *Mimarlıkta Estetik Değerler*, İstanbul: İTÜ MMF Baskı Atölyesi.
- Beşgen Gençosmanoğlu, A. (2001), *Estetik ve Mimarlıkta Kavram, Kavramsal Analiz, Kavramlaştırma/1980 Sonrası Mimarlık Ürünleri Üzerine Örneklemeler*, (Yayınlanmamış doktora tezi), KTÜ /Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon
- Bodei, R. (2008), *Güzelin Biçimleri*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Ching, F. (2002), *Mimarlık, Biçim, Mekan ve Düzen*, İstanbul: Yem Yayınları.
- Çolak, A. (2004), “*Duvarlar: Anlamsal (semantik) ve Dizimsel (sentaktik) Bir Analiz*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), KTÜ /Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Divanhoğlu, H. (1997), *Temel Tasarımın Öge ve İlkeleri*, İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Eco, U. (2009), *Çirkinliğin Tarihi*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Güneş, A. (2011), “*Yeni Eski Ustalarda Çirkinliğin Estetikleştirilmesi*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi/ Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Ana Sanat Dalı, Mersin.
- Gürer, L. (1998), *Temel Tasarım/Temel Eğitim, Yüksek Öğretimde Görsel Sanat Eğitimi Temel Tasarım Zorunluluğu*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Şentürer, A. (1995), *Mimaride Estetik Olgusu*, İstanbul: İTÜ Yayınları.
- Uraz, T., (1993), *Tasarılama Düşünme Biçimlendirme*, İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
-